

Mimarlık Eğitiminde Kalite

Emel Düzgün Birer*

Özet

Bugün mimarlığa ilişkin eleştirilerin yoğunluğu, mimarlık eğitimi ve mesleği arasındaki ilişkilerin yeniden sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu durumda, tüm üretim, uygulama ve hizmet alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da "kalite" kavramı ve "Toplam Kalite Yönetimi" felsefesi etkilerini göstermektedir. Çünkü mimarlık mesleği tüm dünyada, değişen toplumsal, ekonomik ve teknolojik koşullara paralel olarak sürekli yeni gelişmeler göstermektedir. Eğitimde kalitenin yükseltilmesini amaçlayan toplam kalite yönetimi, öğrenci memnuniyeti, katılım, sorgulama ve öğrenci merkezli eğitim gibi kavramları gündeme getirmektedir.

Abstract

Today because of the criticism towards the architecture, it is inevitable to re-assess the interrelationships between architectural education and architectural profession. Thus the concept of "quality" and "Total Quality Management" shows its influence in the area of education like in the areas of manufacturing, operations, and service. Because architectural profession is gradually changing due to social, economical and technological changes all over the world. The total quality management targeting a higher quality in education introduces the concepts of student satisfaction, student participation and student centered education.

Anahtar Kelimeler: *Mimarlık Eğitimi, kalite, öğrenci merkezli eğitim, toplam kalite yönetimi*

I. Giriş

Yaşadığımız bu yüzyıl tarihe hiç kuşkusuz 'bilginin yeniden üretilmesi' olarak geçmiştir. Ancak 21.yüzyıl, kesinlikle bir "değişim" çağı, kalite ve bilişim çağı olacaktır. Bugün dünyada, tüm insanlığı her alanda büyük ve önemli değişiklikler beklemektedir. Bu yüzyılda ülkelerin geleceği, bu değişikliklere ne ölçüde ayak uydurabileceklerine bağlı olacaktır. Kısacası, dünya hızla değişmekte ve güç kazanan küreselleşmenin ve ekonomi merkezli bölgesel birliklerin karşısı 'karşı güçler' de güçlenmektedir. Bu konuda rekabet edebilecek ülkelerin en önemli ve en büyük kaynağı ise, iyi eğitilmiş meslek adamları olacaktır.

Mimarlık, insanların tüm faaliyet alanlarını kapsayan, ekonomik, toplumsal ve teknolojik faktörlerle sınırlanan bir meslek olarak değişen çevre koşulları karşısında sürekli kendini yenilemek zorunda olan bir meslektir. Son yıllarda iletişim teknolojisinin gelişmesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin artması, mimarlık mesleğinin uluslararası konumunun önemini arttırırken, mimarlık hizmetine olan talebin yapısında da belirli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu değişiklikler bir yandan mimarlık hizmetlerinin tanımlanması amacıyla çalışmalar yapılmasını gerektirirken, öte yandan da mimarın eğitimi sorununu yeniden gündeme getirmiştir. Hatta bu eğitim hayatboyu (lifelong) olarak tanımlanmaktadır.

* Mimarlık Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi, 34 191 Şirinevler / İstanbul

Mimarlık eğitimi serüveni, liseden sonra üniversite sınavında alınan yeterli bir puan sonucunda, bir mimarlık okuluna girilmesi ile başlamakta ve eğitimin tamamlanarak mimar unvanının alınması ile sonuçlanmış sayılmaktadır. Ancak biliyoruz ki, eğitim tamamlandıktan sonra geçen süre, mimarın mesleki formasyonunun, mezun olduğu güne oranla daha da gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu gelişim yalnızca zamanın ve uygulamanın kazandırdığı bir deneyim olmayıp, bu deneyim ile birlikte bilgi de artmaktadır. İşte bu serüven hayatboyu eğitim (lifelong education) felsefesi ile hergeçen gün biraz daha yol alır.

Mimarlık mesleğinin uluslar arası kuruluşu olan U.I.A. (Uluslar arası Mimarlar Birliği) 1993 yılından bu yana Meslek pratiği ve Mimarlık Eğitimi alanlarında dönemsel programlar önermeye ve yer vermeye devam etmektedir. Bu anlamda konu 1996'da Barselona'da toplanan U.I.A. Kongresine sunulmuştur. Bu çalışmaların işlerlik kazanması aynı zamanda UNESCO ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından da desteklenmektedir. Küreselleşme sürecinde kendi kurumsallaşma çalışmaları paralelinde ülkelerin mimarlık eğitimi için öngörülen çalışma kurgusu kısaca aşağıdaki tanımları içermektedir:

- Mimarlık mesleğinin tanımı; mimarlık mesleği kullanıcı ile başlar. Mimar araştırır, planlar/ tasarlar, uygulamasını ve kontrolünü yapar. Buradaki üretim süreci, tasarımı da içerisine alan bir bütündür. Mimarlık eğitimi de bu bütünlüğü sağlayabilecek bir nitelik taşımalıdır.

- Eğitim süresi: En az 5 yıl + 2 yıl mesleki pratik. Özel durumlarda 1 yıl mesleki pratik olabilir.

- Mimarlık eğitimi, mimari tasarım yapma konusunda bilgi ve yetenek sahibi olma, mimarlığın kültürel, entellektüel, tarihsel, toplumsal, ekonomik ve çevresel içeriğini anlayabilmelerini ve mimarın toplumdaki rolü ve sorumluluğunu tam olarak kavramış olmalarını sağlama tanımını içerir. [8]

19 Haziran 1999'da Bologna Deklarasyonu ile de, üniversite, yüksek öğrenim ve araştırma merkezlerinin daima değişen ihtiyaçlara, sosyal taleplere ve bilimsel bilgilere karşı adapte edecek özgürlük ve özerkliğin sağlanması kararı alınarak, karşılaştırılabilir kriter ve metotlar geliştirilerek Avrupa Birliği'nde de kalitenin yükselmesi sağlanacaktır.

Bu bağlamda, mimarlık eğitiminde, program ve süreci dengeleyip denetleyebilmek için ortak kalite standartlarını oluşturmak; akademik ve meslek yaşamında şeffaflık, aktarılabilirlik ve karşılaştırılabilirliği sağlamak ve bu yolla mesleki yetkinliğin geliştirilmesine hizmet etmek bir çözüm yolu olarak zorunlu hale getirilmelidir.

II. Mimarlık Eğitiminin Amacı ve Kapsamı

Mimarların yerine getirmeleri gereken işlevler ve hizmetler, meslek için gerekli beceri ve bilgiyi belirlemektedir. Günümüzde bina türleri ve büyüklüklerindeki gelişmeler, mal sahiplerinin talep ettikleri hizmetlerdeki yenilikler, geleneksel mimarlık hizmetlerini önemli ölçüde değiştirmektedir.[3] Bir yandan yeni uzmanlık alanları ortaya çıkarken, öte yandan bina üretim sürecindeki parçalanma mimarın bütün üzerindeki denetimini azaltmaktadır. Mimarlık mesleğinin yeni koşullara göre hazırlanması, tasarım ve yapım süreçlerinde mimarın gereken konuma gelmesi için zorunlu görülmektedir.

Mimardan beklenen hizmetlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır[6]

- Malsahibi ile iletişim kurmak
- Malsahibinin yatırımını yönlendirmek
- Malsahibinin ihtiyaçlarını kavramsallaştırmak ve program hazırlamak

- Fikirlerini grafik olarak sunabilmek
- Müteahhitlerle görüşme yapmak
- Yeni iş temin etmek, pazar araştırması yapmak
- Yapı malzemelerine ve yapım tekniklerine ilişkin teknik bilgi toplamak
- Binayı biçimlendirmek
- Binanın nasıl ve ne ile yapılacağına karar vermek
- İnşaatı yönetmek

Yukarıda sıralanan beklentiler, gelişen bilimsel ve teknolojik bilgiler ve yeni bina türlerinin gereksinimleri, birçok uzmanlık alanını da ortaya çıkarmaktadır.

Dünyada büyük ölçüde bağımsız kalkınma hamleleri gerçekleştirebilmiş pek az sayıda ülke, herşeyden önce beyin gücü üretmeye öncelik vermişler, planlı bir eğitim ve yetiştirme seferberliği ile kalkınma için zorunlu bilgi ve kültür tabanını oluşturmuşlardır. Türkiye’de giderek olumsuz hal alan genel eğitim kaosu, üniversiteler eğitimi ve dolayısıyla mimarlık eğitimi de olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim ortamını etkileyen yalnızca yükseköğrenim öncesi ve yükseköğrenim koşulları değildir. Mesleğin uygulanma koşulları, bu uygulamanın içinde bulunduğu diğer koşullar da eğitimi etkilemektedir. Meslek ve mesleğin uygulanma koşulları ve uygulanmış eserler, onların durumu da yetişen genç meslek adamı üzerinde etki yapmaktadır. Bu etkenler için de çok tutarlı şeyler söylenememektedir. Bunlar da yetiştirmeyi ve dolayısıyla eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Diğer yandan, halen yürürlükteki yasal çerçeveye göre, mezuniyet sonucu edinilen unvanlar ile otomatik olarak meslek yetkinliği sağlamada tüm sorumluluk hâlâ eğitim kurumlarına yüklenmektedir. Özellikle, meslek odaları-devlet-üniversite üçgeni arasındaki ilişkilerin kopukluğu hızla göze çarpmaktadır. Bu koşullar altında eğitim tartışmaları gün geçtikçe artan şiddetle devam etmektedir. Tüm dünya ülkelerinin ve özellikle Avrupa’nın sıkı ilişki ve işbirliği süreçlerine yöneldiği günümüz ortamında, Türkiye’nin de özellikle eğitim sorunlarını sürüncemede bırakmadan biran önce çözmesi gerekmektedir.

III. Mimarlık Eğitiminde Kalite

Dünyada ve ülkemizde, yüksek eğitim sistemi yaklaşımlarında izlenen yeni gelişmeler ve oluşumlar bu alanda büyük bir reformun eşiğinde olduğunu göstermektedir. "Toplam Kalite" anlayışıyla paralellik gösteren "kredili sistem" ve "akreditasyon" gibi yeni sistemler ile kalite standartları ve "Toplam Kalite Yönetimi" anlayışı çerçevesindeki yapılanmalar yaygın biçimde sürmektedir. Ayrıca, kurumlar arası ilişkileri, öğrenci, öğretim üyesi transferlerini organize eden ve değişik ülkelere ait yüksek eğitim kurumları arasında belli bir kalite düzeyi oluşturmayı hedefleyen uluslararası yapılanmalar da görülmektedir. Bu konuda en tipik örnek olarak, Avrupa Birliği ülkeleri arasında, eğitim kalitesini yükseltmeyi, ulusal kimliğin yanında, Avrupa Birliği vatandaşlığı bilincini oluşturmayı hedefleyen 1995’de yürürlüğe girmiş olan "Socrates Programı" ile yüksek eğitimle ilgili kısmını oluşturan "Erasmus" modeli sayılabilir. [7]

Küresel ve bölgesel ölçekte görülen, eğitim ve meslek alanlarındaki bu hareketlilik ve geçişleri sağlayacak bu program ile ülkeler arasında giderek kıskanılan sınırlar, uluslararası kurumsallaşmayı zorunlu hale getirmekte, eğitim sistemlerini etkilemektedir. Bunun sonucunda diplomaların karşılıklı tanınması, ortak bir kredi sistemine (ECTS) gidilmesi, akreditasyon konusu ve mesleki yetki hakkının kullanılmasını düzenleyen sivil meslek örgütleri uluslararası boyut kazanmaktadır. Bir eğitim programına, güvenilirliğini kanıt-

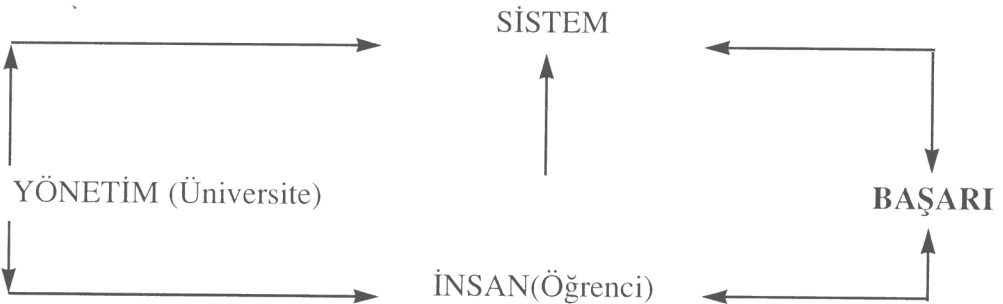
layan bir belgenin verilebilmesi için, öncelikle o programın bir değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. Akreditasyon ölçütlerine göre bu kurum ya da örgütlerin, değerlendirmeyi yaparken dikkate aldıkları kriterler, genellikle eğitimin amacı, öğretim kurumunun örgütlenmesi, yönetimi, eğitim programı, öğretim kadrosu, öğrenciler, fiziksel tesisler, kitaplık ve diğer hizmetler, endüstri ile ilişkiler başlıklarını içermektedir.

Bu sistemin temelinde, öğrenmenin öğretilmesi, araştırma yapma, eleştirel/yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması, problem çözme yeterliklerinin geliştirilmesi gibi hedefler bulunmaktadır. Burada sağlanması gereken temel şart kişinin/öğrenci-öğretenin doğrudan ve amaçlı katılımıdır.

Günümüz Mimarlık okulları ve öğretim sistemlerinde de "öğreten merkezli" anlayıştan, "öğrenci merkezli"liğe, okulda yoğunlaşan öğretiden, okul dışına taşan hayatboyu eğitime, bilgi edinme yerine, bilgiyi yeniden üretmeye, bireysellikten ekip çalışmasına doğru bir geçiş görülmektedir. Öğrenci merkezli eğitim ve öğretimin temel psikolojik ilkeleri, okulların yeniden düzenlenmesi için gerekli olan koşulların geliştirilmesi ve bunların kendi içinde bütünleştirilmesi ile sağlanacaktır.

Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yapılan bir araştırma sonucu, öğrenmeyi etkileyen on dört ilke bilişsel ve bilişüstü faktörler, güdüsel ve duygusal faktörler, gelişimsel ve sosyal faktörler, bireysel farklılıklar olmak üzere dört ayrı etmen altında incelenmiştir. İlk olarak bilişsel ve bilişüstü etmenler rastladığımız isteklilik kavramı, öğrenmenin doğasında yer aldığı belirtilen bir kavramdır. Karmaşık konular zorlama yerine kendi istekleri ile öğrencilere verildiğinde ve de öğrenciye daha önceki bilgi ve deneyimlerinden yararlanılarak öğretildiğinde öğretme ve öğrenme daha kolay gerçekleşir. Ayrıca öğrenciler, bir bilgiden daha üst düzeyde anlamlı bilgiler oluşturmak ve hayat boyunca sürecek bir öğrenme için gerekli olan düşünme stratejileri kazanmak istiyorlarsa öncelikle kendi kişisel amaçlarını geliştirmelidirler. Yine güdüsel ve duygusal etmenler arasında, öğrencinin motivasyon düzeyi, neyi ne kadar öğrenmek istemesine bağlı olarak değişmektedir.[4] Motivasyon Toplam Kalite Yönetiminde başarıya gidecek yolu tarif eden ilk adımdır.

Buraya kadar yapılan açıklamalar sonucunda, yüksek eğitim alanında izlenen yeni yaklaşımların temel özelliklerinin "Toplam Kalite Yönetimi" modelinin ana ilkeleriyle tamamen örtüştüğü görülmektedir. Toplam Kalite anlayışında, sonuçlardan çok süreç önemli olduğundan, öğrenci merkezli aktif eğitim modeli, bu sistemin de özünü oluşturmaktadır.

Şekil 1:Toplam Kalite Yaklaşımı

Yeni milenyumda hızlı değişim çağının gereksinmelerine uygun olarak, eğitim alanında izlenen yeni anlayışlar çerçevesinde, mimarlık eğitiminin başlıca amacının, bilgiye yeniden ulaşma ve çözüm üretmede esnek/yaratıcı/eleştirel düşünme becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi olduğu açıkça görülmektedir.

III. Sonuç

Türkiye Avrupa Birliği katılım programı çerçevesinde, üniversiteler, Avrupa ile bütünleşme yolunda, kaliteli eğitim sistemleri kurmak ve geliştirmek durumundadır. Bugünün Türkiye'sine bakıldığında, bireysel olarak yapılan çalışmalar bir kenara bırakılacak olursa, Avrupa'da Türkiye'nin gözlemci üye olarak bulunduğu tek kurum ACE, Avrupa Mimarlar Konseyi'dir.

Bugün, hızla değişen teknolojik, ekonomik ve düşünsel alandaki ihtiyaçlar, üniversiteleri değişen dünya şartlarına uygun öğretim yapmaya zorlamakta ve üniversite yönetimlerini, eğitim ve öğretimde yeni yaklaşım modelleri aramaya yöneltmektedir. Sürekli kalite iyileştirme ilkesini amaç edinmiş bir sistemi ifade eden "Toplam Kalite Yönetimi" , bu hedefe ulaşmada yol gösterici rolü oynamaktadır. Öğrenim kalitesini yükseltmeyi amaç edinen Toplam Kalite yaklaşımı bir Kalite Kontrol aracı değildir; bunun çok ötesinde, bir yöntem, hatta bir düşünce ve yaşam biçimidir.

Kuruluş aşamasında olan üniversitelerde, kaliteli bir eğitim sisteminin oluşturulmasında, Toplam Kalite Yönetimi'nin önemli yol gösterici rolü bulunurken, belli bir geçmişi, birikimi ve geleneği olan Yüksek Öğretim kurumlarında ise, hantallaşmış bazı yapıların yeniden gözden geçirilmesi ve aksayan tarafların iyileştirilmesine katkısı olmaktadır.[1]

Sonuç olarak eğitim kurumlarının, Toplam Kalite Yönetimi ilkelerini bir hayat felsefesi olarak ele almaları, toplumun sosyal ve antropolojik özellikleriyle bütünleştirerek uygulamalara destek veren bir faaliyete geçmeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

- [1] AKŞİT, B.T., (1998) "Yüksek Eğitim ve Öğretimde TS-EN-ISO-9001 Standartlarının Uygulanması, Başkent Üniversitesinin Deneyimleri", Yüksek Öğretimde Toplam Kalite Yönetimi Prensiplerinin Uygulanması Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Ankara, 56.
- [2] BERKÖZ, S., (1995) "Mimarlık Hizmetleri Mimarlık Eğitimi İlişkisi", Mimarlık ve Eğitimi Forum 1: Nasıl Bir Gelecek?, İTÜ Yayınları, İstanbul, 295.
- [3] GUTMAN R., (1988) "Architectural Practice: A Critical Review", New York Princeton Architectural Press.
- [4] GÜVEN, K. (Çeviren),(2000) "Öğrenci Merkezli Eğitim ve Öğretimin Temel Psikolojik İlkeleri: Okulların Yeniden Düzenlenmesi İçin Bir Çerçeve", Türk Psikoloji Bülteni, Sayı: 19,74-79.
- [5] DENGİZ N., ONAT D.,(1999) "Mühendislik ve Mimarlık Eğitiminde Kalite Sorunu", Mühendislik Mimarlık Eğitimi Sempozyumu, TMMOB Makina Müh.Odası, İstanbul, 188-197.
- [6] SEY Y., (1995) "Mimarlık Eğitiminde Uluslar arası Ortak Çerçeve", Mimarlık ve Eğitimi Forum 1: Nasıl Bir Gelecek?, İTÜ Yayınları, İstanbul, 30-35.
- [7] SOCTATES Guide 1998, (1997) Avrupa Komisyonu, Brüksel, 33.
- [8] UIA Belgeleri 2001, (2001) TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- [9] YILDIZ Y., KİPER M.,(1999) "Mühendislik Mimarlık Eğitimi Alanında Kaos-Kalite-Kantite Üzerine", Mühendislik Mimarlık Eğitimi Sempozyumu, TMMOB Makina Müh.Odası, İstanbul, 42.